

LIZBONSKA STRATEGIJA, FINSKA IN SLOVENIJA¹

Medkulturni dialog malo drugače

Dr. Darja Piciga

UVOD

Pred kratkim sem imela priložnost prisluhniti globokim razmišljanjem eminentnih evropskih mislecev, zlasti filozofov in umetnikov pisane besede, o medkulturnem dialogu v Evropi, in sicer na konferenci z naslovom »Evropa, svet in humanost v 21. stoletju«. Ker pa sama sodelujem pri uresničevanju Lizbonske strategije, sem na tej konferenci, organizirani v okviru predsedovanja Slovenije EU, sodelovala s kratkim diskusijskim prispevkom o kulturnih dejavnikih pri vzpostavljanju na znanju temelječega gospodarstva in družbe znanja. Pričujoči članek mi daje priložnost, da svoje teze tudi nekoliko širše utemeljim na primeru finskega preskoka v družbo znanja.

Izhajala sem iz prvotne zamisli Lizbonske strategije kot razvojnega načrta Evropske unije, sprejetega na Evropskem vrhu marca 2000 v Lizboni, ki postavlja znanje za ključni razvojni dejavnik: Evropa naj bi do leta 2010 postala **najbolj konkurenčno** in najbolj dinamično **na znanju temelječe gospodarstvo na svetu**, ki bo zagotavljalo **nova delovna mesta**, hkrati pa temeljilo na **socialni vključenosti** in **trajnostnem razvoju**. Kot vemo, je znano Kokovo poročilo konec leta 2004 opozorilo, da se je v tem času razkorak v rasti glede na Severno Ameriko in Azijo še povečal, Evropa pa se sooča z združenimi izzivi počasne rasti in staranja prebivalstva. Da bi nadoknadili zamujeno in začeli bolje izvajati Lizbonske cilje, so evropski voditelji skupaj z Evropsko komisijo spomladi 2005 potrdili revizijo Lizbonske strategije - ki je postala zlasti strategija za gospodarsko rast in delovna mesta – in sprejeli vrsto ukrepov za njeno bolj učinkovito izvajanje.

V svojem prispevku izhajam iz teze, da si je marsikatera evropska država (tudi Slovenija) v preteklosti kot svoje razvojne cilje zastavila gospodarsko konkurenčnost, temelječo na znanju, socialno kohezijo in trajnostni razvoj. Za Finsko lahko zaključimo, da je te cilje tudi dosegla, torej je uspela »uresničiti Lizbonsko strategijo« v času, ko je bila le-ta komaj sprejeta. Po drugi strani pa je za Slovenijo, ki je na primer v 90. letih podobno poudarjala povečevanje vlaganj v raziskave in razvoj ter druge cilje, pomembne za rast na znanju temelječega gospodarstva, značilen izrazit implementacijski deficit. Tako je možno uresničevanje Lizbonske strategije na ravni EU v prvem obdobju (2000 – 2004) primerjati z manjšo učinkovitostjo Slovenije pri udejanjanju podobnih strateških načrtov, medtem ko je EU v drugem obdobju (2005 – 2008) nekoliko bliže Finski. Preučevanje komaj verjetnega napredovanja male severne države Finske v obliki študija primera dobre prakse, pa tudi primerjalno glede na Slovenijo, zato vodi do spoznanj, pomembnih tako za našo državo kot za celotno evropsko skupnost.

Preskok Finske na mednarodnih lestvicah gospodarske konkurenčnosti lahko analiziramo na ravni strategije in ukrepov, s katero so jo izvajali. Ter poskušamo te ukrepe, nekoliko prilagojene, ponoviti v naši situaciji. Pri tem še angažiramo kakšnega uglednega finskega strokovnjaka. Vendar se je tak pristop večkrat pokazal kot manj uspešen, še zlasti, če so se ukrepi izolirano uvajali.

¹ Objavljeno v: *Ampak (Ljublj.)*, jun./jul. 2008, letn. 9, št. 6/7, str. 6-9.

Možno pa je pri študiju tega primera dobre prakse upoštevati tudi širši **kulturni kontekst in družbeno-ekonomske dejavnike** (vse v zgodovinski perspektivi), ki so prispevali k finskemu čudežu. Kot želim pokazati v nadaljevanju², so tovrstne »*izmenjave med kulturami*« vir kritične refleksije o gospodarskem in družbenem napredku (ali »nenapredku«) ožjih ali širših družbenih skupnosti.

2. Finska: preboj po gospodarski krizi

Po tem, ko je Finska leta 1990 doživela najglobljo gospodarsko represijo v svoji zgodovini samostojne države (s številnimi bankroti podjetij, 20-odstotno brezposelnostjo, tisoči prezadolženih gospodinjstev, globoko krizo bančnega sistema in velikim proračunskim primanjkljajem države), so njeni državljani uspeli doseči konsenz o družbenih in gospodarskih reformah, ki je vodil do sprememb na ravni celotne družbe in tudi pri posameznikih. Relativno majhna Finska (5,2 milijona prebivalcev), razen obsežnih gozdov skromna v pogledu naravnih virov, pred 2. svetovno vojno še revna kmetijska država, se je tako v zadnjem desetletju prebila med gospodarsko najbolj konkurenčne države na svetu.

Konkreten in v prihodnost usmerjen odgovor na gospodarsko krizo (ki je bila v veliki meri povzročena z razpadom Sovjetske zveze, torej z izgubo glavnih izvoznih trgov), podprt z nacionalnim konsenzom o dramatičnih reformah, štejejo danes za enega ključnih dejavnikov finskega preboja v mednarodni konkurenčnosti. Finska je intenzivirala svoje napore, da se je odprla tujim vlagateljem, oblikovala je sistem podpore inovacijam, liberalizirala in deregulirala je domači trg. Izvozna konkurenčnost finskih podjetij je bila postavljena za ključni cilj ekonomske politike. Podjetja so masovno odpuščala delavce in reorganizirala poslovni proces, uspela so bistveno izboljšati produktivnost in konkurenčnost, in vse to skoraj brez novih investicij. Vlada je uspela drastično zmanjšati javne izdatke, kar v bolj ugodni gospodarski situaciji ne bi bilo mogoče. In ne samo vlada, institucije, podjetja, ... - tudi posamezniki so začeli spreminjati svoje vedenjske vzorce: ljudje so začeli vračati dolgove in delati več, številni so začeli iskati nove priložnosti za strokovni razvoj in usposabljanje.

Hitra in uspešna preusmeritev na elektronske in druge proizvode visoke tehnologije v 90. letih je eden pomemben elementov finskega uspeha. V svetu se je Finska uveljavila kot glavni izvoznik teh proizvodov (leta 1985 5% izvoza, l. 2000 30% izvoza). Velikan mobilne telefonije - Nokia in njeni dobavitelji so zaslužni za približno petino finskega izvoza, v zadnjih letih so prispevali kar tretjino finskega BDP.

Kot sem zapisala v članku »Finski model prehoda v družbo znanja« v reviji Ampak pred petimi leti, je huda gospodarska kriza prav gotovo prispevala k zmanjšanju rigidnosti, odpora proti spremembam v finski družbi. Kot država, ki se je relativno kasno industrializirala, Finska ni bila tako zelo vpeta v staro tehno-ekonomsko paradigmo kot starejše industrijske države. Najbrž se je bilo tudi zato lažje preusmeriti na novi sektor visoke tehnologije, ki ga simbolizira svetovno znani velikan mobilne telefonije, Nokia.

² Pri tej analizi se opiram zlasti na naslednje vire: knjiga avtorjev Castells in Himanen iz l. 2002: »The Information Society and the Welfare State. The Finnish Model.«; študije v okviru Inštituta Svetovne banke, predstavljene na dveh konferencah, na katerih sem sodelovala (Pariz, 2002 in Helsinki, 2003) ter »Finland as a Knowledge Economy. Elements of Success and Lessons Learned.« iz l. 2006 (Dahlman, Routti, Ila-Anttila).

3. Razvoj finskega inovacijskega sistema

Razvoj visokih tehnologij in njihova uspešna komercializacija v svetovnem merilu niso mogoči brez učinkovitega **inovacijskega sistema** – le-tega je Finska razvijala četrto stoletja in ga danes štejejo za enega ključnih dejavnikov gospodarske konkurenčnosti države; seveda je za bil za uspeh tudi tu ključen konsenz na ravni strategije in politike.

Za konferenco o implementaciji strategij na znanju temelječega gospodarstva, ki sta jo leta 2003 skupaj organizirali Svetovna banka in finska vlada, sem prispevala nadvse poučno primerjavo med razvojem finskega in slovenskega inovacijskega sistema³.

Preglednica 1: Razvoj slovenskega in finskega inovacijskega sistema do l. 2003

Element	Slovenija	Finska
Javne univerze	Dve do l. 2002, l. 2003 ustanovljena tretja	Dve popolni do 60.let 20 v desetih mestih v 70.letih
Nacionalni sklad za raziskave in tehnološki razvoj	Ustanovljen l.1995, neučinkovit	1967 – SITRA
Nacionalna agencija za tehnološki razvoj	Predlagana sredi 90.let: SIA – pripravljen samo poslovni načrt	1983 – TEKES
Nacionalni svet za raziskave in razvoj	1992 – Svet za znanost in tehnologijo, večina predstavniki znanstvene skupnosti, svetovalna vloga	1963 – Svet za znanstveno politiko 1986 – Svet za znanost in tehnologijo, ki ga vodi predsednik vlade, vključuje tudi 8 ministrov
Vlaganja v raziskave in tehnološki razvoj – cilji (GERD - % za RR v BDP)	2,5% v 80.letih 2,5% za obdobje 1995-2000	Od 1,2 do 2,2% v 1982-1992 Od 2,2 do 2,9% v 1996-1999
Vlaganja v raziskave in tehnološki razvoj – podatki (realizacija)	1,5-1,6% BDP leta 1995 1,5% BDP leta 2000	1,5% BDP leta 1985 2,2% BDP leta 1992 (doseženo) 3,2% BDP leta 1999 (preseženo)
Tehnološki centri (TC), parki, univerzitetni inkubatorji	Začetek sredi 90.let: 30 TC-v (z različnimi vlogami), 3 parki, 2 univerzitetna inkubatorja pravkar ustanovljena	Začetek v 80.letih: 19 parkov z 19 TC-i in 19 univerzitetnih inkubatorjev

Opomba: Podatki za Slovenijo so povzeti po uradnih statističnih poročilih v l. 2002

Iz primerjalnih podatkov o posameznih elementih tega sistema lahko zaključimo, da je bila Finska v 90. letih izjemno uspešna pri uresničevanju razvojnih ciljev in izvajanju ukrepov, za

³ Piciga, D., Lesjak, I. Technology centres and research spin-offs as two pillars of RTD policy in Slovenia. V: *Knowledge economy forum. II, Implementing knowledge economy strategies*. Washington: World Bank, 2003.

katere je bil v Sloveniji še leta 2003 (nekatero ključne smo si zastavili že v Nacionalnem raziskovalnem programu iz l. 1995) značilen izrazit implementacijski deficit.

Iz preglednice je moč tudi razbrati, da je Finska svoj inovacijski sistem premišljeno razvijala vrsto let. Ključne cilje (ki so jih tudi dosegli) in ključne ukrepe (ki so jih tudi izvedli) nacionalne tehnološke politiko je finska vlada sprejela leta 1982. Konec 80. let in v začetku 90.-tih, ko so druge države članice OECD dramatično zmanjševale vladno podporo za raziskave in razvoj (RR), je Finska ta državna vlaganja povečevala. Ker so rasla tudi vlaganja gospodarstva, je danes ta skandinavska država s pribl. 3,5 % BDP za RR na 2. mestu v EU, za Švedsko (za primer: Slovenija že vrsto let stagnira malo pod ali okrog 1,5 % BDP). Vendar pri razvoju inovacijskega sistema ni bilo pomembno le povečevanje vlaganj v raziskave in razvoj, ampak vrsta med seboj povezanih ukrepov in institucij, ki so prispevali h komercialni uporabi raziskovalnih rezultatov – torej da se »plodove raziskovalno-razvojne dejavnosti prinese na trg«. Posebnost finskega modela je zgodnja uporaba systemskega pogleda na industrijsko politiko, pogleda, ki ga lahko opišemo kot zavedanje pomena soodvisnosti med raziskovalnimi organizacijami, univerzami, podjetji in industrijo zaradi naraščajočega pomena znanja kot konkurenčne prednosti, še zlasti v primerih malih gospodarstev z dobro razvitim sistemom blaginje.

Pomembno vlogo v svetovnem preboju ima prav gotovo tudi finski **visokošolski sistem** (kot del inovacijskega sistema), ki je izjemno odziven na potrebe gospodarstva. Tako je na primer v 90. letih zelo hitro sledil povečanemu povpraševanju po kadrih za informacijsko-komunikacijske tehnologije – v petih letih, od 1993 do 1998, se je vpis povečal za 126 % (od 3.400 na 7.700 novo vpisanih študentov). Zaključimo lahko, da med uspešno izvajane »strategije znanja« (za RR, inovacije, visoko šolstvo) nedvomno sodi naraščanje števila visoko izobraženih prebivalcev in znotraj njih povečevanje deleža diplomantov naravoslovnih in tehniških študij.

Pri finskem inovacijskem sistemu, ki je dokaj razvejan in kompleksen, lahko posebej izpostavimo središčno težnjo k povezovanju, **mreženju** v sistemu, ki kombinira vse njegove sestavine. Pomemben dosežek številnih komisij, svetov, nadzornih odborov, forumov ipd., ki jih je ustanovila finska vlada, je poleg čisto tehnoloških rezultatov tudi povezovanje ljudi v industriji, na univerzah in v vladi. To mreženje je ustvarilo nekakšen »učinek Silicijeve doline«, v kateri se izmenjujejo ideje, ljudje pa prenašajo znanje iz enega okolja v drugo.

4. Razvoj šolstva in država blaginje

Preskok Finske na mednarodnih lestvicah gospodarske konkurenčnosti lahko analiziramo na ravni strategije in ukrepov, s katero so jo izvajali. Ter poskušamo te ukrepe, nekoliko prilagojene, ponoviti v naši situaciji. Pri tem še angažiramo kakšnega uglednega finskega strokovnjaka. Vendar se je tak pristop večkrat pokazal kot manj uspešen, še zlasti, če so se ukrepi izolirano uvajali.

Lahko pa pri študiju tega primera dobre prakse upoštevamo – kar skušam storiti v tem prispevku – tudi širši **kulturni kontekst in družbeno-ekonomske dejavnike** (vse v zgodovinski perspektivi), ki so prispevali k finskemu čudežu.

In kaj je še prispevalo k tako uspešnemu odgovoru na gospodarsko krizo? Pospešen razvoj na znanju temelječega gospodarstva ali družbe znanja je bil mogoč tudi zaradi tradicionalne

močne podpore izobraževanju in visoko vrednotenega znanja: razvoju nacionalnega sistema vzgoje in izobraževanja so namenjali posebno pozornost vsa leta po 2. svet. vojni, s posebno poudarjenim načelom enakosti (glede na spol, regijo in socialno-ekonomski izvor) ter kakovosti izobraževanja. Zato ne preseneča, da so se v novejših OECD primerjalnih študijah učnih dosežkov (PISA) finski 15-letniki uvrščali med najboljše na svetu na preizkusih matematike in naravoslovja, in seveda na 1. mesto na preizkusih bralne pismenosti; istočasno pa so razlike med samimi finskimi učenci najmanjše na svetu. Za koncept znanja, ki je vgrajen v PISA preizkuse, lahko ocenimo, da je v večji meri kot koncepti znanja v drugih mednarodnih študijah relevanten za družbo znanja in predstavlja ustrezen odziv na globalne izzive. Finski učenci pa se odlično odrežejo tudi v drugih mednarodnih primerjavah znanja učencev, tako da lahko, kot sem pokazala v članku v reviji Mag pred dobrima tremi leti, finsko šolo štejem za model šole za prihodnost.

Naj na tem mestu opozorim na značilno razliko med finskim in slovenskim pristopom k razvoju šolstva. Za razliko od prve faze slovenske osnovnošolske reforme v 90. letih prejšnjega stoletja, ki se je ukvarjala z zunanjim preverjanjem znanja, zunanjo diferenciacijo, izredno zapletenim predmetnikom z množico izbirnih predmetov ter drugimi sistemskimi in organizacijskimi spremembami, je leta 1990 finsko ministrstvo, pristojno za izobraževanje, izdalo knjižico z naslovom »Pojmovanje znanja«. S to knjižico so želeli spodbuditi **premik od tradicionalnega pojmovanja znanja** (za katero so značilni pasivnost, statičnost, pomanjkanje kritičnost in nejasnost pojmov) **k sodobnemu pojmovanju**, v okviru katerega se poudarjajo dinamičnost, aktivnost znanja, kritičnost, celovitost, povezanost med teorijo in prakso ter vrednostna obarvanost.

Možna je ocena, da je bila že dosežena visoka raven izobrazbe eden glavnih dejavnikov, ki je omogočil hitro prestrukturiranje gospodarstva v 90. letih.

Finski primer nadalje dokazuje, da uveljavitev »**države blaginje**« (tudi tradicionalni dosežek, pri katerem so se zgledovali po Švedski) ni nezdržljiva s tehnološkimi inovacijami, z razvojem informacijske družbe in z dinamično novo ekonomijo. Še več: kaže, da je država blaginje (in znotraj nje zlasti izobraževalni sistem) dejavnik, ki odločujoče prispeva k stabilni rasti te nove ekonomije, saj zagotavlja izobražene kadre za povečevanje produktivnosti dela. Država blaginje prinaša tudi institucionalno in socialno stabilnost, ki blaži udarce za gospodarstvo in za prebivalstvo med potencialnimi obdobji ostrih preobratov navzdol.

5. Pomen kulturnih dejavnikov in geografskih danosti

Različne študije, zlasti novejša o Finski kot družbi znanja (avtorji Dahlman, Routti, Ila-Anttila) odkrivajo še marsikaj, kar lahko uvrstimo med kulturne dejavnike (v širšem smislu te besede) in tudi geografske danosti. Brez močne **nacionalne zavesti in ponosa** finski čudež ne bi bil mogoč. Finska je država z edinstvenim jezikom, ki je vzpostavil močno izraženo nacionalno kulturo, vendar ne zagotavlja avtomatičnega dostopa do mednarodnih komunikacij. Po drugi strani je za Fince tradicionalno značilna **velika odprtost do sveta**, pripravljenost na interakcijo z zunanjim svetom na odprt, vendar na narodno zaveden način. Odlikuje jih naravna radovednost glede zunanjega sveta, zaradi katere so tudi zelo odprti za ideje in tehnologijo od drugod. Za primer: bili so med prvimi na svetu, ki so začeli uporabljati elektriko in telefon, prav tako so bili pripravljeni eksperimentirati z novimi tehnologijami telefoniranja in razviti svoje verzije.

Ob tem opisu finskega nacionalnega značaja se spominjam predloga šolskih reform, ki so ga ugledni francoski univerzitetni strokovnjaki l. 1985 predložili takratnemu predsedniku Mitterandu. Globok vtis name je naredila uvodna opredelitev »da mora celotni sistem vzgoje in izobraževanja oblikovati osebnosti odprtega duha, obdarjene s sposobnostmi in znanji za neprestano usvajanje novih znanj in za adaptacijo na vedno nove situacije«. Če v svetu iščemo narode, ki se odlikujejo po odprtem umu, so to brez dvoma Finci. In taki naj bi bili, vsaj jaz si tako predstavljam, državljani Sproščene Slovenije.

Kot beremo v študijah komaj verjetnega uspeha te male dežele, Fince tako kot druge nordijske narode odlikujejo **močan povezovalni duh, visoka moralna načela, poudarek na enakosti in relativno dokaj enakomerna porazdelitev prihodka**. Ob upoštevanju prevladujočega sistema vrednot v finski družbi na primer ne preseneča, da ima ta država izjemno ugodno institucionalno okolje za poslovno dejavnost: spoštovanje načela pravne države, neobičajno nizka stopnja korupcije ter velika odprtost in transparentnost. Za ilustracijo: od pripadnikov drugih narodov, ki na različne načine sodelujejo pri upravljanju EU, sem slišala za dve značilni odliki Fincev: »Če Finec reče, da bo nekaj naredil, štej to za narejeno.« In druga: »Ko se Finci za nekaj skupaj odločijo, potem si za ta cilj prizadevajo vsi, tako posamezniki iz različnih vladnih resorjev ter nevladnih organizacij in institucij kot predstavniki poslovnega sveta.«

Prav gotovo je v taki državi tudi lažje priti do nacionalnega konsenza za dramatične reforme.

Trde razmere za preživetje in negostoljubno okolje (Finci, ki živijo znotraj arktičnega kroga, tvorijo več kot polovico svetovnega prebivalstva v tem geografskem območju) so prav gotovo prispevali k izraziti **usmerjenosti Fincev v prihodnost**: vedno so morali načrtovati naprej, kako bodo preživeli. Tako so razvili zmožnost oblikovati **vizije**, za katere so bili pripravljene tudi kaj potrpeti – in vizije najdemo tudi na začetku njihovega gospodarskega čudeža. Dejansko so uspeli realno povečati sredstva za izobraževanje, raziskave, razvoj in inovacije v času, ko so zmanjšali celotne proračunske izdatke. Med odlike finskega značaja, ki so pomembno prispevale k njihovem uspehu, lahko nadalje štejemo **močno zaupanje vase** in zavest, da zmorejo sami, nagnjenost k opiranju na lastne sile – z drugimi besedami: visoko stopnjo samozavesti in pozitivno samopodobo.

Logičen je zaključek, da so Finci uspeli v najbolj kritični situaciji izpeljati radikalno reformo, ki je bila v veliki meri v skladu z njihovo kulturo in nacionalnimi posebnostmi.

In nadalje: če primerjamo ravnanje vodilnih posameznikov in institucij v tej in drugih državah, ki so bile manj uspešne v razvoju družbe znanja in povečevanju gospodarske konkurenčnosti, je možen sklep, da se v primeru Finske odraža neka izrazita **modrost družbenih upravljalcev, ki jo lahko opišemo kot zrelo družboslovno mišljenje ter družbeno odgovorno in etično ravnanje**.

6. Odkriti, ohraniti in nadgraditi pozitivno

Konceptualizacija modrosti družbenih upravljalcev in zrelega družboslovnega mišljenja zahteva posebno razpravo. V tem trenutku pa nam za praktično uporabo koristi že, da se zavemo, kako se ta modrost in tako mišljenje odražata v pristopu k družbenim spremembam na različnih področjih. Kot je razvidno iz predstavitve finskega primera, je k razvojnemu preskoku te države bistveno pripomoglo, da so **gradili na svojih močnih točkah** (npr. kakovosten izobraževalni sistem), **popravljali in spreminjali le tisto, kar je bilo nujno, spremembe pa**

so bile v veliki meri skladne z njihovo kulturo, nacionalnim značajem in - če uporabim strokovni izraz iz socialne psihologije – **s prevladujočo (psih)socialno klimo.**

Iz številnih bolj ali manj posrečenih primerov uvajanja sprememb v različnih družbenih sistemih izhaja imperativ odkrivanja, ohranjanja in tudi nadgradnje tistega, kar je v nekem sistemu oziroma podsistemu pozitivno. O nujnosti preišljenega in postopnega prenavljanja v šolstvu je bilo na primer v preteklih desetletjih v Sloveniji veliko napisanega, med drugim v ekspertizi »K novi koncepciji osnovne šole«: leta 1992 smo med drugim zapisali, da lahko naredimo usodne napake, če slepo prenašamo sisteme ali ukrepe, ki so se izkazali kot uspešni v različnih bolj ali manj razvitih državah. Ne samo da lahko zaradi drugačnih pogojev pri nas dosežemo ravno nasprotni učinek od zaželenega, ampak lahko izničimo še tiste primerjalne prednosti, ki jih kljub splošnemu zaostanku vendarle imamo. Temeljita analiza šolskega sistema odkrije elemente, po katerih se na primer odlikujemo v primerjavi z drugimi državami (sosodnjimi, vzhodnoevropskimi, mlajšimi članicami EU, ...): od tega, ali bomo pametno izkoristili te prednosti, bo odvisno, kako hitro bomo postali (tudi gospodarsko) enakopraven član evropske skupnosti. V treh člankih v Sobotni prilogi Dela s pomenljivi naslovi (*Premišljeno prenavljanje ali reformatorska mrzlica, Blagodejnost zmernega hitenja, Odkriti in ohraniti pozitivno*) sem jeseni l. 1996, na začetku petletne medijsko odmevne borbe proti slabostim takrat načrtovane devetletne osnovne šole opozarjala, da bi bilo treba pozitivne spremembe v slovenskih šolah (inovacije, ki so upoštevale sodobna spoznanja o učenju in poučevanju in o otrokovem razvoju) s kurikularno preno ohraniti in nadgraditi. Ob izkušnjah s kurikularnimi prenovami v drugih, predvsem razvitih evropskih državah, sem povzela spoznanje, da trajajo šolske reforme veliko dlje, kakor si šolski reformatorji predstavljajo. Prenovo osnovne šole morajo voditi strokovnjaki, ki nimajo le teoretičnega znanja o razvoju šolskih programov, temveč tudi dobro poznajo šolsko prakso in so sposobni širše refleksije te prakse, imajo izkušnje z inovacijskimi procesi in kurikularno preno. Znati morajo odkriti tisto, kar je v nekem šolskem sistemu pozitivno, in to tudi ohraniti, ne pa pri spreminjanju vsega to tudi porušiti.

In če se vrnem k novejšemu primeru razvoja družbe znanja: nobeno presenečenje ni ugotovitev, da finski gospodarski čudež temelji na več desetletjih preišljenega razvijanja kakovostnega vzgojno-izobraževalnega in znanstveno-tehnološkega sistema.

Oglejmo si še vedno aktualen primer uvajanja moderne inovacijske politike v Sloveniji. Možna je ocena, da je to politiko – pogosteje se je uporabljal izraz politika podjetništva in konkurenčnosti – v našo državo pripeljala nekdanja ministrica za gospodarstvo dr. Tea Petrin. V Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti je Ministrstvo za gospodarstvo l. 2002 vključilo vrsto ukrepov, ki jih najdemo v »železnem repertoarju« uspešne inovacijske politike (tudi v finski strategiji). S tem programom smo se lahko dostojno predstavili tudi na mednarodni ravni. Kot enakopraven partner je imelo Ministrstvo za gospodarstvo sicer priložnost vplivati, da so se nekatere bistvene prvine te politike vključile v Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti in v takratni predlog Nacionalnega raziskovalnega in razvojnega programa. Vendar žal v okviru tedanje vlade ni uspelo zagotoviti nacionalnih proračunskih sredstev za izvajanje ključnih ukrepov te politike. Tako je preostala le možnost, da se sredstva z zamikom in po veliko težji poti zagotovijo v okviru strukturnih skladov EU, konkretno Evropskega sklada za regionalni razvoj, ki ga je v začetku vodila državna sekretarka mag. Mateja Mešl (Ministrstvo za gospodarstvo je zapustila kmalu po zamenjavi dr. Petrinove). Takoj po njenem odhodu so se začeli poskusi ukiniti enega od razmeroma uspešnih ukrepov (podpora vzpostavljanju in delovanju industrijskih grozdov), tako da so nam iz Bruslja ne le enkrat svetovali, naj ne opuščamo ukrepa, še predno lahko pokaže dobre rezultate, in to

celo ukrepa, ki so ga na ravni EU promovirali kot primer dobre prakse. Lahko se strinjamo, da evropski mehanizmi na srečo zavirajo delovanje nekaterih slovenskih kulturnih »posebnosti«.

7. Sklep

V analizo finskega primera sem vpletla le nekaj primerjav s Slovenijo. Moj namen ni bil sistematično posredovati vseh podatkov, ki so na voljo o posameznih elementih inovacijskega sistema, o sistemu vzgoje in izobraževanja, o širšem družbenoekonomskem kontekstu, o slovenskem nacionalnem značaju, povezovalnih in ločevalnih procesih, ... - ampak raje spodbuditi k lastni refleksiji. **Kako se pa mi lotevamo podobnih zadev? Zakaj ne moremo biti tako uspešni kot Finci?**

Ko govorimo o spreminjanju družbe in spreminjanju posameznikov, dejansko govorimo o učenju v najširšem smislu. Kot sem zapisala pred nekaj meseci v članku *Premišljeno prenavljanje za družbo znanja in svetovne izzive* (Delo, 3.10.2007): Možna je hipoteza, da globalni izzivi v kontekstu razvijajoče se družbe znanja zahtevajo tako **korenite spremembe v mišljenju in ravnanju posameznikov in družbenih skupin, institucij in sistemov**, kot najbrž še nikoli doslej v zgodovini človeštva. Med globalne izzive štejem probleme sožitja med različnimi kulturami, veroizpovedmi in duhovnimi tradicijami, čedalje hitrejše povečevanje prepada med bogatimi in revnimi ter katastrofalne posledice zanemarjanja temeljnih načel trajnostnega razvoja. Hkrati s temi spremembami postaja gospodarski napredek družbenih skupnosti v čedalje večji meri odvisen od sposobnosti ustvarjanja novega znanja, njegovega razširjanja in uspešnega prenosa v gospodarsko izrabo (značilnosti na znanju temelječega gospodarstva).

Iz vsega povedanega o finskem pristopu k družbenim spremembam, o njihovem premišljenem prenavljanju za družbo znanja, je več kot očitno, zakaj je njihova »modrost družbenih upravljalcev« relevantna tudi za soočanje z drugimi globalnimi izzivi.

CITIRANI VIRI:

Castells, M., and Himanen, P. (2002). *The Information Society and the Welfare State. The Finnish Model*. New York: Oxford University Press.

College de France. *Le Rapport du College de France. Le Monde de l'Education*, mai 1985, 62-68.

Dahlman, C.J., Routti, J., Ila-Anttila, P. (eds.) (2006). *Finland as a Knowledge Economy. Elements of Success and Lessons Learned*. New York: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.

Gradiva konferenc Svetovne banke:

- Knowledge Economy Forum "Using Knowledge for Development in EU Accession Countries", World Bank, Paris, February 19-22, 2002,

- Knowledge Economy Forum II "Implementing Knowledge Economy Strategies", World Bank and the Government of Finland, Helsinki, March 2003,

dostopna na spletni strani: <http://www.helsinki.ef.org> .

Piciga, D. (ur.). *K novi koncepciji osnovne šole. Strokovna ekspertiza: Perspektiva razvoja osnovne šole v Republiki Sloveniji: sistem, procesi, rešitve. Didakta*, izredna številka, marec 1992. (koncepcija ekspertne skupine)

Piciga, D. Šolstvo. 1, Premišljeno prenavljanje ali "reformatorska mrzlica"? *Delo*, 14.9.1996, 38, št. 213, str. 33.

Piciga, D. Šolstvo. 2, Blagodejnost zmernega hitenja. *Delo*, 21.9.1996, 38, št. 219, str. 32-33.

Piciga, D. Šolstvo. 3, Odkriti in ohraniti pozitivno. *Delo*, 28.9.1996, 38, št. 225, str. 33.

Piciga, D. Finski model prehoda v družbo znanja. *Ampak*, junij-julij 2003, let. 4, št. 6/7, str. 48-49.

Piciga, D. Šola za prihodnost. *Mag*, let. 11, št. 8, 23.2.2005, str. 52 – 54.

Piciga, D. Gostujoče pero. Premišljeno prenavljanje za družbo znanja in svetovne izzive. *Delo*, 49, 228, 3.10.2007, str. 7.

Piciga, D., Lesjak, I. Technology centres and research spin-offs as two pillars of RTD policy in Slovenia. V: *Knowledge economy forum. II, Implementing knowledge economy strategies*. Washington: World Bank, 2003.

Voutilainen, T. *et al.* (1990). *The Conception of Knowledge*. Helsinki: The National Board of General Education.